

Per Hansson

Tillsyn över ämbetsbärare i Svenska kyrkan och Church of England

Per Hansson jämför i denna första artikel av två tillsynen över ämbetsbärare i Svenska kyrkan och Church of England.

Sedan åtminstone hundra år är det många präster som fascinerats av de anglikanska kyrkorna, särskilt Church of England (CofE). Man har känt sig hemma i gudstjänstlivet, uppskattat liturgi och psalmskatt och känt igen sig i CofE:s folkkyrkodrag och territorialförsamlingar. Många har säkert beundrat det starka framhållandet av biskops-

gen om Svenska kyrkan är också den demokratiska styrningen och den dubbla (gemensamma) ansvarslinjen, territorialprincipen samt att kyrkan har ett ämbete och är episkopal grundläggande drag (SFS 1998:1591). Stiftets uppgift är att främja församlingarna och utöva tillsyn. I själva verket är församlingsinstruktionen (över vilken stiftet har visst inflytande (jfr

nisk lydnad till biskopen och dennes efterträdare. Detta kan jämföras med vissa delar av de svenska prästlöftena. Löften om lojalitet mot kyrkoorganisation (och biskop) är normala inslag i vigningsriter och installationer i många kyrkor (se Iversen, 2006; särskilt Knuutila, 2006). CofE:s biskopar är röstande medlemmar i House of Bishops i General Synod (ungefär kyrkomötet) och några deltar i landets styrelse genom sin plats i Överhuset. I en jämförelse av Podmore mellan CofE och Episcopal Church USA (TEC) kan en svensk läsare konstatera att på avgörande punkter är Svenska kyrkan mer lik TEC än CofE. Podmore drar följande slutsats: "The Episcopal Church is essentially a congregational church with bishops, rather than an episcopal church as that term is understood in the Church of England." (Podmore, 2008 s 59). Självfallet finns betydande likheter mellan CofE och Svenska kyrkan: båda är territorialkyrkor med låga trösklar med ambitionen att nå alla. Teologiskt står de varandra nära om än med olika betoningar.

”Men är kyrkorna så lika varandra?”

ämbetet och önskat mer av sådant i Sverige – medan andra förundrats över hur anglokaticism ("bells and smells") och evangelikala grupper ("happy clappy") har kunnat leva sida vid sida i samma kyrka. Genom Borgåöverenskommelsen (1993) välkomnas svenska kyrkomedlemmar och präster på samma sätt som de egna i gemenskapens alla kyrkor, även CofE. Präster från olika kyrkor har tjänstgjort i andra kyrkor i gemenskapen, ofta just i CofE. Stiftelsen Fjellstedtska skolan ger kurser för att underlätta den typen av rörlighet, främst för svenska präster.

Men är kyrkorna så lika varandra? I den här artikeln görs en jämförelse mellan hur tillsyn av präster går till i Svenska kyrkan och CofE. Först dock några kortfattade notiser om ecklesiologin.

Ecklesiologiska skillnader

Enligt Kyrkoordningen är församlingen Svenska kyrkans primära enhet (Inledningstexten Andra avdelningen, Kyrkoordningen, 2010). Enligt la-

Hansson, 2004)) det som fortfarande gör att kyrkan kan kallas episkopal (Persenius, 1998). Det är länge sedan biskoparna styrde och ställde med tjänstetillsättningarna. Biskopen är självskriven ordförande i stiftsstyrelse och domkapitel, men är inte ledamot av kyrkomötet. På flera av dessa punkter skiljer sig Svenska kyrkan och CofE betydligt.

Den grundläggande enheten i CofE är *stiftet*, som är indelat i församlingar efter territorialprincipen. Stiftsbiskopens inflytande är stort och kyrkoherden är "vicar" eftersom denna är där i biskopens frånvaro. Denne har också stort inflytande vid tjänstetillsättningar. Prästen i CofE har en skyldighet att dagligen be morning och evening prayer, gärna i kyrkan. Till skillnad från i Sverige har biskopen vetorätt gentemot The Diocesan Synod (ungefär stiftsfullmäktige). Vid vigningar och installationer skall prästerna svära trohet mot Drottningen, avlägga Declaration of Assent vilken gäller lära och gudstjänst samt svära eden om kano-

Tillsyn över ämbetsbärare

När det gäller tillsynen av ämbetsbärare finns betydande likheter, men också skillnader. Grunden för tillsynen är densamma: kyrkan ställer höga krav på sina ämbetsbärare i enlighet med de vigningslöften de avgett. De har ansvar för grundläggande funktioner i kyrkans liv och skall svara för hur de efterlever sina löften i den Gode Herdens efterföljd. Jag redogör i denna artikel först kortfattat för det svenska systemet och därefter för systemet i CofE. I en kommande

artikel kommer jag att genom att presentera några fall visa att det finns stora skillnader i hur man bedömer klagomål på präster.

Svenska kyrkan

I det s.k. ”prästpaketet” i samband med relationsändringen mellan kyrka och stat överenskomms det att prästerna i fortsättningen skulle vara lokalt anställda. Församlingsinstruktionen infördes för att säkerställa episkopalt inflytande över församlingarna. Vem som helst har rätt att framföra ett klagomål på en ämbetsbärare och biskopen (eller annan inom stiftskansliet) kan själv initiera ett tillsynsärende. Några domkapitel har tagit upp anonyma anmälningar. Någon preskriptionstid finns inte, men händelser före år 2000 kan inte ligga till grund för beslut. Ofta är det kollegor eller kyrkorådet som vänder sig till domkapitlet. Först gäller det att avgöra om klagomålet har med vigningslöftena att göra eller om det handlar om prästen/diakonen som arbetstare. I det senare fallet skall ärendet – efter medgivande från domkapitlet (s.k. befogenhetsprövning enligt KO 31 kap. §14) handläggas i vanlig arbetsrättslig ordning där sista instans är Arbetsdomstolen. Om ärendet kan antas ha med vigningslöftena att göra är det däremot domkapitlet som handlägger ärendet i sin helhet, oftast genom utredning av någon av domarledamöterna.

Grunderna för beslut i tillsynsärenden är följande (motsvarande regler finns för diakoner):

11 § *En präst ska förklaras obehörig att utöva kyrkans vinningstjänst om han eller hon*

1. har övergett Svenska kyrkans lära,
2. genom en egen ansökan begär det, eller
3. har utträtt ur Svenska kyrkan.

[---]

12 § *Domkapitlet får förklara en präst obehörig att utöva kyrkans vinningstjänst, besluta om prövotid för fortsatt behörighet eller tilldela prästen skriftlig erinran, om prästen*

1. har brutit de löften som han eller hon har givit vid vinningen,
2. har brutit sin tystnadsplikt i fråga om

sådant som han eller hon har fått veta under bikt eller enskild själavård,

3. på grund av sjukdom eller av annan liknande anledning har förlorat förmågan att rätt utöva vinningstjänsten, eller
4. genom brottslig gärning, på grund av sitt levnadssätt eller på annat sätt i avsevärd mån har skadat det anseende en präst bör ha (KO 31 kap. §11-13)

Den det gäller har rätt att närvara med ombud när ärendet tas upp i domkapitlet. Påföljd kan bli erinran eller prövotid (sedan 2004) och att prästen/diakonen förklaras obehörig att utöva det kyrkliga ämbetet. I inte så få fall har domkapitlet – särskilt före 2004 – valt att fria men uttala kritik – en form av ”straff” utanför regelsystemet. Det finns möjlighet att överklaga domkapitlets beslut till Svenska kyrkans överklagandenämnd. Flera rapporter har behandlat frekvens och innehåll i beslut i domkapitel och överklagandenämnd (Hansson, 2010, 2012; Klefbeck, 2012). I enlighet med den öppenhet som gäller inom Svenska kyrkan är handlingarna offentliga om de inte sekretessbeläggs (KO 53-54 kap).

Church of England

Tillsynen över ämbetsbärare i CofE sker efter två olika regelsystem: gäller det lära eller gudstjänst sker tillsynen enligt Ecclesiastical Jurisdiction Measure 1963 medan övriga ärenden handläggs enligt Clergy Discipline Measure 2003 vilken trädde i kraft 2006 (Hill, 2007).¹ I det följande berörs endast beslut enligt de senare bestämmelserna. Till skillnad från svenska förhållanden är handläggningen sekretessbelagd och det är inte möjligt att ta del av handlingar eller beslut på stiftsnivå (för en kortfattad översikt över bestämmelserna se Bursell, 2009; Iles, 2007). Överklagade ärenden publiceras.²

Ansvarig för disciplinärenden är biskopen ”by virtue of his office and consecration”. När ett klagomål på en präst görs skall biskopen först avgöra om personen som väckt frågan har rätt att klaga. Det har nämligen endast den som har ”proper interest”. Det har var och en som blir utsatt för

prästens påstådda misstag, kyrkorådet, kyrkvärden samt ärkediakonen (administrativ prästtjänst på stiftsnivå). Klagomål skall ske skriftligt med bifogade handlingar som styrker klagomålet. Detaljerade regler om utformningen finns (”The Clergy Discipline Rules 2005,” 2005). Anonyma klagomål behandlas inte och inte heller ärenden äldre än ett år. Särskilda regler gäller om prästen blivit färd i ett brottmål, vilket jag inte går in på här. Det finns fyra grunder på vilka klagomål kan väckas:

- (a) *doing any act in contravention of the laws ecclesiastical;*
- (b) *failing to do any act required by the laws ecclesiastical;*
- (c) *neglect or inefficiency in the performance of the duties of his office;*
- (d) *conduct unbecoming or inappropriate to the office and work of a clerk in Holy Orders (“Clergy Discipline Measure 2003,” 2003).*

Biskopen skall inom 28 dagar besluta om den klagande har rätt att väcka ärendet och om det i så fall skall gå vidare. I dessa överväganden har biskopen juridisk hjälp. På detta stadium kan biskopen även avvisa ärendet. Skäl till detta kan vara att ärendet är trivialt, knappast kan leda ens till erinran eller om biskopen anser att det hela bättre handläggs på annat sätt. Om biskopen beslutar att fallet skall tas upp ges nu tillfälle för prästen att yttra sig inom 21 dagar. Därefter har biskopen en vecka på sig att besluta om hur han vill gå vidare. Följande fem alternativ finns:

1. *ingen ytterligare åtgärd*
2. *med prästens medgivande kan fallet förklaras vilande under fem år. Om ytterligare klagomål kommer in kan det återupptas*
3. *med både prästens och den klagandes medgivande kan biskopen föreskriva att en försoningsprocess skall inledas med hjälp av en medlare (i mindre allvarliga fall). Om denna misslyckas får annan åtgärd vidtas*
4. *om prästen erkänner misstag kan biskopen besluta om åtgärder under förut-sättning av prästens medgivande*

5. biskopen kan besluta att en formell utredning skall ske och föra ärendet till kyrklig domstol (*The Bishop's Disciplinary Tribunal*)

Tanken är att de flesta ärenden skall handläggas av biskopen. Ärenden som förs till *The Bishop's Disciplinary Tribunal* blir offentliga. Innan beslut om åtgärder tas skall såväl prästen som den klagande konsulteras. Biskopen skall se till att prästen har tillgång till det stöd som kan behövas och prästen uppmanas ansöka om medel för juristhjälp. Stödpersonen (ofta en kollega) skall finnas tillhands under hela processen och även efter. Även prästens familj skall få stöd. Vid alla möten uppmanas såväl prästen som den klagande att ha med sin stödperson. Protokoll förs vid mötena. Under tiden kan prästen stängas av med bibehållen lön. Prästens medgivande behövs för åtgärder enligt punkt 2-4 ovan. De påföljder som kan beslutas av biskopen eller domstolen är följande:

1. obehörighet att utöva det kyrkliga ämbetet på livstid
2. obehörighet att utöva det kyrkliga ämbetet för en begränsad tid
3. avsked – kan kombineras med obehörighet
4. återkallande av "license" innebärande att man måste lämna sin tjänst (gäller lägre befattningar utan fullmakt)
5. föreläggande om att inte befatta sig med vissa arbetsuppgifter
6. tillrättavisning (*erinran*).

Till biskoparnas hjälp finns en "lat-hund" där åtgärder i specifika situationer föreslås (*Guidance on Penalties*, 2006). Där framhålls att innan biskopen fattar beslut skall han särskilt överväga vilka förmildrande omständigheter som kan finnas. Biskopen föreslår en åtgärd enligt ovan och både prästen och den klagande får yttra sig. Sedan beslutet har fattats har prästen en ångervecka. Om prästen drar tillbaka sitt medgivande går ärendet till den kyrkliga domstolen. Om prästen i ett äktenskapsmål döms för att ha "committed adultery, behaved unreasonably or deserted the petiti-

ner" kan biskopen besluta om avsked eller obehörighet utan vidare utredning.³ Ett sådant beslut kan överklagas till ärkebiskopen.

Om ärendet går vidare till *The Bishop's Tribunal* vidtar utredning samt muntliga förhandlingar. Dessa är som regel slutna. Domstolens beslut kan överklagas till kyrklig domstol i respektive provins (*Canterbury* eller *York*).

Sedan ett beslut har fattats angående en präst förs denna upp på *The Archbishop's List* – en hemlig lista över präster som någon gång de senaste fem åren varit föremål för beslut i disciplinärenden samt sådana som anses olämpliga för befordran (!). Listan är inte offentlig.

Sammanfattningsvis kan konstateras att disciplinbestämmelserna har påfallande likheter. Den i Sverige vanligaste grunden för påföljd är "i avsevärd mån skadat det anseende en präst bör ha". Merparten av de fall i CofE, som publicerats använder den likartade bestämmelsen "conduct unbecoming or appropriate". Den största skillnaden är att i CofE är handläggs merparten av ärendena under sekretess som en överens-

den för att ett yrke skall betraktas som en profession. Riktlinjer har under senare år antagits i ett antal stift – av biskopen ensam eller efter diskussioner med företrädare för präster och dia-koner. De utgår från prästlöftena och anger etiska principer i prästens olika relationer, t ex till kyrkoherde och biskop, förtroendevalda, arbetskamrater och församlingsbor. Särskilda anvisningar ges om själavård och tystnadsplikt, ekonomiska transaktioner och gåvor samt prästens andakts- och gudstjänstliv. Att inleda relationer till medarbetare och/eller konfidenter problematiseras och det framhålls att prästen aldrig får utnyttja sin ställning för att vinna fördelar av ekonomisk eller sexuell art. Särskilt markeras att prästen inte har något privatliv i den meningen att man kan vara "ledig" från sitt uppdrag mottaget i vigningen: "hela levnadssättet tas med i bedömningen - något totalt privatliv finns inte" (Nordin, 2010 s 19). På så sätt är kraven större än på andra professionella grupper.

Riktlinjerna för CofE (*Guidelines for the Professional Conduct of the Clergy*, 2003) är gemensamma för hela kyrkan och har tillkommit på initiativ av

"den svenska offentlighetsprincipen kan innebära att präster hängs ut i media"

kommelse mellan präst och biskop. Vidare är stiftet och biskopen också arbetsgivare och den ofta svårdefinierade skillnaden mellan arbete och vigningstjänst är inte aktuell. Vidare kan inte vem som helst framföra ett klagomål i CofE och det finns en kort preskriptionstid (utom i brottmål).

Etiska riktlinjer

Till hjälp både för prästerna och för de kyrkliga myndigheterna finns det etiska riktlinjer. Sådana riktlinjer är vanliga inom professionsyrken och finns i Sverige för t ex advokater, läkare, psykologer och lärare (se Hansson, 2012). Till viss del kan sådana riktlinjer anses utgöra en del av grun-

präster. De har utarbetats av en grupp och fastställts av de båda ärkebiskoparna. Syftet anges vara omsorgen såväl om individer och grupper med vilka präster arbetar samt om prästerna och deras familjer. Riktlinjerna skall inspirera prästerna till "highest possible standard of conduct". Vigningsritens olika moment används som utgångspunkt för riktlinjerna. Omsorgen om behövande markeras liksom att ämbetet endast kan utövas genom den kraft Gud ger. Som i de svenska dokumenten betonas lydnad för förmän. Tystnadsplikten, frågor omkring sexualitet i relation till församlingsbor samt att prästens liv formas med Kristus som förebild

är andra teman i riktlinjerna. Ett särskilt avsnitt markerar kyrkorådets och biskopens ansvar för att stötta prästerna och deras familjer och betala kostnader för stödpersoner eller rådgivning.

Som framgår ovan finns stora lik-

an i Svenska kyrkan en vidare krets av personer är aktiva. Sekretessen i CofE är stark medan den svenska offentlighetsprincipen kan innebära att präster hängs ut i media i samband med att en anmälan kommer in. Svenska präster kan anlita ombud, men får

kommande artikel skall jag visa att bedömningarna av avsteg från ett sådant förhållningssätt är olika. CofE har en betydligt strängare praxis än den svenska präster är vana vid.

PER HANSSON

Professor, fd direktor vid Stiftelsen Fjellstedtska skolan, Uppsala

”de etiska riktlinjerna påfallande lika varandra till innehållet”

heter innehållsmässigt mellan de svenska och engelska dokumenten. En skillnad torde dock vara de engelska reglernas starka betoning av börens plats i prästens liv. Så är ju också den dagliga bönen en skyldighet – till skillnad från de svenska förhållandena.

Likt och olik

De olika ecklesiologierna syns ge en skillnad i hur disciplinären handhas i de båda kyrkorna. I CofE är ärendena starkt knutna till biskopen med-

svara för kostnaderna själva. I CofE är det biskopens roll att också ta ansvar för den som är under utredning och se till att denna får stöd och hjälp. Prästen kan ansöka om ekonomiska medel för juridiskt ombud.

Sammanfattningsvis kan sägas att trots olikheterna kyrkorna emellan (teologiskt, organisatoriskt och juridiskt) är de etiska riktlinjerna påfallande lika varandra till innehållet. Det som efterfrågas är ett professionellt förhållningssätt i uppgiften som präst – i Kristi efterföljd. I en

Referenser

1 Bestämmelserna gäller alla ämbetsinnehavare med särskilda bestämmelser för biskopar och ärkebiskopar. För enkelhets skull redovisas i det följande endast bestämmelserna för präster och diakoner. I texten används genomgående begreppet präst för dessa.

2 se www.ecclaw.co.uk/clergydiscipline.php

3 ett sådant medgivande i skilsmäsoansökan snabbar på en skilsmässa. Annars kan en skilsmässa ta mellan två och fem år. Unreasonable behavior är den vanligaste grunden för en skilsmässa i England och Wales.

★ Även publicerad på hemsidan

Johannelunds
teologiska högskola · Uppsala

Känner du någon som bär på
en kallelse till församlingstjänst?

Johannelunds teologiska högskola, Uppsala, ger även
i fortsättningen en integrerande teologiutbildning.

Sista ansökningsdag 15 april
www.johannelund.nu

